

Місько Наталія Валентинівна

аспірант, кафедра державної служби, адміністрування та управління
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна

МЕТОДОЛОГІЯ МОДЕЛЮВАННЯ НАУКОВОГО ТЕЗАУРУСУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Анотація. Актуальність дослідження проблеми висвітленої у статті полягає у необхідності формування, розвитку та впорядкування наукового тезаурусу вітчизняної теорії управління освітою, як окремої галузі педагогіки. На основі глибокого аналізу науково-педагогічної літератури авторка обґрунтовує основні методологічні підходи та принципи моделювання наукового тезаурусу вітчизняної теорії управління освітою. Перспективи подальшого дослідження цієї проблеми пов'язані зі створенням на основі обґрунтованої методології та принципів, тезаурусу (словника, довідника) термінів і понять вітчизняної теорії управління освітою.

Ключові слова: методологія, принципи, тезаурус, управління, освіта.

Вступ. Виокремлення управління освітою як наукової галузі вимагає формування, розвитку та впорядкування відповідного понятійного апарату. Багато термінів цієї галузі мають іншомовне походження, що передбачає необхідність вивчення особливостей їх використання у сфері управління освітою в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми управлінської діяльності в освіті досліджували О. Адаменко, К. Бабанський, В. Бегей, Є. Березняк, В. Бондар, О. Василенко, Л. Даниленко, А. Ермола, В. Зверева, Г. Капто, О. Касьянова, Ю. Конаржевський, Б. Коротяєв, В. Лазарев, В. Пикельна, П. Третьяков, Є. Хриков та ін.

Дослідженню проблем тезаурусу присвячені роботи таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як В. Демченко, М. Епштейн, О. Збанацька, С. Клепко, А. Костина, Вал. Луков та Вл. Луков, Т. Маркарова, Сандра К. Роу і Алан Р. Томас, С. Сисоєва, І. Соколова, М. Чурсін та ін.

Але, незважаючи на це, слід констатувати, що комплексні, системні дослідження проблеми розвитку наукового тезаурусу вітчизняної теорії управління освітою в Україні не проводились.

Отже, недостатня теоретична розробленість зазначеної проблеми, її теоретична та практична значущість спричинили необхідність здійснення аналізу розвитку наукового тезаурусу вітчизняної теорії управління освітою.

Мета статті – визначити основні методологічні підходи та принципи моделювання наукового тезаурусу вітчизняної теорії управління освітою.

Виклад основного матеріалу. Вперше термін «тезаурус» використав флорентійський учений Брунетто Латіні у заголовку до систематизованої енциклопедії, назвавши свою працю «Книга про скарб», що відповідало семантиці поняття «тезаурус» — скарбниця, багатство [6].

Термін «тезаурус» є науково актуальним та достатньо усталеним у педагогіці, він широко використовується в науково-педагогічній літературі, але, незважаючи на це, до теперішнього часу, ще немає однозначного і загальноприйнятого визначення цього поняття.

Аналіз різних літературних джерел з проблематики дослідження, дозволив нам виділити три смислові групи визначень поняття «тезаурус»: перша група – «словникова», головні одиниці-ознаки: тезаурус –

це система (спеціально організована система слів та виразів); тезаурус – це зв'язки (організація тезаурусу передбачає наявність семантичних зв'язків – прямих і зворотних між його смисловими елементами); тезаурус – це одномовний словник; друга група – «інформаційно-пошукова», головні одиниці-ознаки: тезаурус – це система; тезаурус – це зв'язки між лексичними одиницями дискретної (інформаційно-пошукової) мови; тезаурус – це система зв'язків між елементами інформаційно-пошукової та природної мови; тезаурус – компонент інформаційно-педагогічного середовища або програмного забезпечення взагалі; тезаурус – це одномовний словник; третя група – «знанієва», головні одиниці-ознаки: тезаурус – складна система понять, знань; тезаурус – зв'язки між поняттями якої-небудь області знань; тезаурус – зв'язки між різними областями знань; тезаурус – компонент уявлення людини; тезаурус – необов'язково одномовний словник.

У першій смисловій групі тезаурус розглядається як тип побудови одномовного словника. У другій тезаурус представляє собою основу функціонування інформаційно-педагогічного середовища, інформаційно-пошукової мови. Третя група розглядає тезаурус як систему уявлень, знань людини про оточуючий світ або окремих його областей.

У нашому дослідженні поняття «тезаурус вітчизняної теорії управління освітою» ми розглядаємо у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні, як складну, відкриту, упорядковану, ієрархічну систему категорій, понять, термінів, які є основою вихідних положень вітчизняної теорії управління освітою. У вузькому, як універсальну модель терміносистеми теорії управління освітою (тезаурус – словник основних термінів вітчизняної теорії управління освітою).

О. Петунін зазначає, що для педагогічних досліджень, які мають достатньо високий рівень загальності, поняття «тезаурус» потребує розгляду в категоріях діалектики: (1) всезагальне представляє тезаурус як єдине світове багатство; (2) загальне – тезаурус наук, які входять до предметних областей; (3) особливе – тезаурус навчальних дисциплін; (4) одиничне – тезаурус особистості в освітньому процесі [2, с.51].

В результаті наукових досліджень, проведених В. Богословським, Н. Бордовською, В. Извозчиковим, Л. Монаховою, О. Шиловою та іншими науковцями

в категоріях діалектики виділені і обґрунтовані рівні уявлення поняття «тезаурус»: категоріальний рівень - картина світу, виражена в поняттях і зв'язках між ними; конкретно-науковий рівень - синтаксично детермінований, відкритий інформаційний базис певної наукової області, семантично структурований у відповідності з наявними на даний момент специфічними для неї відносинами; рівень навчальної дисципліни – логічно замкнута підмножина відповідного наукового тезаурусу, призначеного для засвоєння його людиною, яка навчається з метою успішного орієнтування та функціонування в аналізованій предметній області; особистісний рівень - привласнення людиною, яка навчається запасу активно використуваних знань, умінь, навичок і т.п., який актуалізується під впливом певних умов [2].

С. Сисоева, І. Соколова у своїх дослідженнях виходять з того, що тезаурус характеризується системною цілісністю і процесуальною неперервністю в органічній єдності загального, особливого, індивідуального та специфічно-предметного. Як загальне – тезаурус розглядається як єдина картина світу, що відображена в поняттях та зв'язках між ними. Це так званий категоріальний рівень презентації тезаурусу. Рівень особливого відображає тезаурус знань, що входять в предметні площини. По суті йдеться про синтаксично-детермінований відкритий інформаційний базис певної галузі науки, семантично структурований відповідно до специфічних для неї відносин, що є усталеними в науці або склалися на початок дослідження проблеми. На індивідуальному (особистісному) рівні тезаурус є, по суті, сукупністю системних знань одного окремого індивіда або групи суб'єктів, відображений певним чином в його або їх свідомості [3].

Створення адекватного і відкритого для поповнення і розвитку тезаурусу, як правило, відбувається на основі моделювання предметної області. Застосовувані в цьому випадку моделі являють собою структурно-логічні схеми функціонально взаємозалежної системи об'єктів тієї чи іншої предметної області. Вважається, що тезаурус буде в цілому визначено, якщо будуть задані його морфологія, ієрархія і взаємозв'язки понятійних структур (ядер) [7].

Аналіз науково-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми дозволив нам виділити три основні етапи моделювання наукового тезаурусу вітчизняної теорії управління освітою. Перший етап - моделювання предметного поля (предметної області) вітчизняної теорії управління освітою, другий етап – перетворення отриманої моделі предметного поля вітчизняної теорії управління освітою на модель тезаурусу вітчизняної теорії управління освітою, третій етап – наповнення моделі тезаурусу вітчизняної теорії управління освітою конкретним змістом у вигляді словника (довідника) термінів і понять.

Побудова (створення) тезаурусного поля будь-якого досліджуваного процесу, в тому числі і педагогічного, - це структурування і візуалізація наявної бази даних, представленої в систематизованих блоках (фасетах) [1]. Створення тезаурусного поля надає можливість дослідникові систематизувати вже наявну інформацію і структурувати спектр подальшого інформаційного, пізнавального або дослідницького пошуку [2].

При складанні тезаурусних полів необхідно використовувати основні закономірності візуальної подачі текстового матеріалу: зчитування інформації відбувається «зліва – направо», «зверху – вниз»; грамотне розташування елементів один до одного за значимістю має співвідноситися як «ближче – далі», «вище – нижче», «минуле – теперішнє – майбутнє», «центр – периферія», «фокус – перспектива»; кольори, графічні символи, коди і шифри, які відображають ієрархічні взаємозв'язки елементів що входять в тезаурус, здійснюють безпосередній вплив на ефективність сприйняття і запам'ятовування [1].

Отже, спираючись на вищезазначені теоретичні положення, розглядаючи тезаурус у категоріях діалектики, у нашому дослідженні ми виходили з того, що науковий тезаурус вітчизняної теорії управління освітою характеризується системною цілісністю і процесуальною неперервністю в органічній єдності загального, особливого та одиничного.

Враховуючі вищезазначене, пропонуємо власну модель наукового тезаурусу вітчизняної теорії управління освітою, яка представлена у таблиці 1.

На нашу думку, представлена модель наукового тезаурусу вітчизняної теорії управління освітою відображає середовище і саму людину, як системи, що постійно оновлюються і доповнюються.

Тезаурус як особистісне утворення, з одного боку, відрізняється динамічністю, мінливістю, пов'язаними з тими перетвореннями, які відбуваються в процесі управлінської діяльності, сприяє особистісному присвоєнню необхідної інформації, знань і досвіду, виконує організуючу, керуючу і стимулюючу роль. З іншого боку, тезаурус постійно збагачується, вдосконалюється у зв'язку з розвитком самої сфери управління освітою.

При наповненні вищезазначеної моделі наукового тезаурусу вітчизняної теорії управління освітою конкретним змістом у вигляді словника (довідника) термінів і понять, на нашу думку, доцільно спиратися на систему принципів відбору та класифікації понять у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти обґрунтовану С. Сисоевою та І. Соколовою [5].

Отже, враховуючи міждисциплінарний характер такого феномену, як науковий тезаурус вітчизняної теорії управління освітою, нами виділені такі принципи відбору і класифікації понять, як: історизму, системності, цілісності, автономності, антропологічний, онтологічний, діалогічності, самопізнання, креативності, фрактальності, тезаурусного моделювання понять [4].

Висновки. Упорядкування понятійної системи вітчизняної теорії управління освітою пов'язано зі структурізацією її предмету. В процесі наукового дослідження відбувається тезаурусне моделювання знань, визначення і класифікація базових понять, що скорельовані на розробку моделі нового наукового знання в предметній площині вітчизняної теорії управління освітою. Науковий тезаурус вітчизняної теорії управління освітою є моделлю знань, що є проєкцією на реальні процеси управління освітою. Перспективи подальшого дослідження висвітлені у статті проблеми пов'язані зі створенням на основі обґрунтованої методології та принципів тезаурусу (словника, довідника) термінів і понять вітчизняної теорії управління освітою.

Таблиця 1.

Модель наукового тезаурусу вітчизняної теорії управління освітою

I. Загальний (категоріальний) рівень тезаурусу
1.1. Управління
1.2. Об'єкт
1.3. Суб'єкт
1.4. Освіта
1.5. Закономірності
1.6. Принципи
1.7. Система
1.8. Структура
1.9. Середовище
1.10. Діяльність
1.11. Цикл
1.12. Функції
1.13. Процес
1.14. Планування
1.15. Організація
1.16. Контроль
1.17. Регулювання
1.18. Метод
1.19. Культура
1.20. Якість
II. Особливий (конкретно-науковий) рівень тезаурусу
2.1. Поняття, які характеризують розвиток вітчизняної теорії управління освітою
2.2. Поняття пов'язані з суб'єктами управління освітою та їх діяльністю
2.3. Поняття пов'язані з типами освітніх установ та їх підрозділами
2.4. Поняття пов'язані з методичною роботою та контрольно-аналітичною діяльністю
2.5. Поняття пов'язані з плануванням роботи навчального закладу
2.6. Поняття пов'язані з кадровою роботою
2.7. Поняття пов'язані з роботою з батьками
2.8. Поняття пов'язані з завданнями управлінської діяльності
2.9. Поняття пов'язані з психологічними аспектами управління
2.10. Поняття пов'язані з обладнанням навчальних закладів
III. Одиничний (особистісний) рівень тезаурусу
Сукупність системних, концептуалізованих знань суб'єктів управління навчальними закладами (окремого індивіда або групи суб'єктів)

Список використаної літератури

1. Губанова М. Педагогическое сопровождение социального самоопределения старшеклассников: теория и практика подготовки учителя: монография / М.И.Губанова; Изд-во ГОУ»КРИПО». – Кемерово, 2002. – 125 с.
2. Петунин О. Тезаурус как методологическое основание для конструирования тезаурусного поля педагогической проблемы / Олег Петунин // Знание. Понимание. Умение. – 2008. – № 4. – С.50-53.
3. Сисоєва С.О. Тезаурус наукового дослідження: визначення, структура, характерні ознаки / С.О.Сисоєва, І.В.Соколова // Освітнологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В.О.Огнев'юка; Авт. кол.: В.О.Огнев'юк, С.О.Сисоєва, Л.Л.Хоружа, І.В.Соколова, О.М.Кузьменко, О.О.Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.
4. Сисоєва С. Методологія формування тезаурусу наукового дослідження неперервної професійної освіти / С.Сисоєва, І.Соколова // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / [За заг. ред. проф. В.І.Сипченка]. – Слов'янськ: СДПУ, 2011. – Вип. LV. – Ч. I. – С.3-16
5. Сисоєва С.О. Принципи відбору та класифікації понять у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти / С.О.Сисоєва, І.В.Соколова // Освітнологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В.О.Огнев'юка; Авт. кол.: В.О.Огнев'юк, С.О.Сисоєва, Л.Л.Хоружа, І.В.Соколова, О.М.Кузьменко, О.О.Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.
6. Тур О. Теоретичні передумови тезаурусного опису термінології / О. Тур // Вісник ХДАК. – 2014. – Випуск 45. – С. 14-20.
7. Тюнников Ю. Методологические вопросы формирования тезауруса проектирования содержания ДПО / Юрий Станиславович Тюнников // Вестник СГУТиКД. – 2011. – № 3(17). – С.142-153.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2016 р.
Рецензент: докт.пед.наук, проф. Хриков Є.М.

Мисько Наталья

аспирант, кафедра государственной службы, администрирования и управления,
ГУ «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко», Старобельск, Украина

МЕТОДОЛОГИЯ МОДЕЛИРОВАНИЯ НАУЧНОГО ТЕЗАУРУСА ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ТЕОРИИ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЕМ

Актуальность исследования проблемы освещенной в статье заключается в необходимости формирования, развития и упорядочения научного тезауруса отечественной теории управления образованием, как отдельной области педагогики. На основе глубокого анализа научно-педагогической литературы автор обосновывает основные методологические подходы и принципы моделирования научного тезауруса отечественной теории управления образованием. Перспективы дальнейшего исследования этой проблемы связаны с созданием на основе обоснованной методологии и принципов, тезауруса (словаря, справочника) терминов и понятий отечественной теории управления образованием.

Ключевые слова: методология, принципы, тезаурус, управление, образование.

Misko Natalia

Graduate Student, Department of Civil Service Administration and Management
State Establishment «Luhansk National University named after Taras Shevchenko», Starobilsk, Ukraine

METHODOLOGY OF MODELING THE SCIENTIFIC THESAURUS OF HOME EDUCATION MANAGEMENT THEORY

Relevance of the research problems highlighted in the article has been grounded as the need to create, develop and organize scientific theory thesaurus of national education management as a separate branch of pedagogy. Based on profound analysis of scientific and educational literature the author has substantiated the basic methodological approaches and principles of modeling scientific thesaurus of national education management theory. The model of scientific thesaurus of national education management theory has been presented in the article reflecting the environment and the person as a system that is constantly updated and supplemented. The conceptual system of national education management theory due to the structuring of the subject has been provided. In the process of research of thesaurus the knowledge modeling, identification and classification of basic concepts are correlated to the development of new models of scientific knowledge in the subject plane theory of national education management. Science Thesaurus of national education management theory is a model of knowledge that is the projection of the actual processes of educational management.

Key words: methodology, principles, thesaurus management, education